

YAŞAR KEMAL'İN “YILANI ÖLDÜRSELER” ROMANINDA YILAN MİTİ VE İNSAN PSİKOLOJİSİ

Hayat Memmedova*

THE MYTH OF SNAKE AND HUMAN PSYCHOLOGY IN THE NOVEL “YI- LANI ÖLDÜRSELER” BY YAŞAR KEMAL

ÖZET

Çağdaş Türk nesrinin en büyük yazarlarından biri olan Yaşar Kemal'in *Yılanı Öldürseler* romanı, her şeyden önce folklor geleneğinin yazılı edebiyatta en usta temsilcisinin son derece kuvvetli yaratıcı hayalinin, düş gücünün, sanatçı kişiliğinin ve muhayyalesinin ürünüdür. Bu eser, aynı zamanda Türk halk edebiyatı ve dünya mitolojik düşüncesi ile yazılı bir edebî eserin iç içeliğinin seçkin örneğidir. Romanda folklor, olayların örgü ve kurgusuna, sorunsalına derinlemesine duhul etmiş bulunuyor. Ayrıca eser, mitolojik düşüncenin toplumun epik hafızasına, romanın karakter ve tiplerinin bireysel psikolojisine güçlü etkisinin kanıtıdır.

Anahtar Kelimeler: Folklor, mitoloji, yılan, çocuk, sevgi, psikoloji.

ABSTRACT

The novel *Yılanı Öldürseler*, written by Yaşar Kemal –one of the greatest authors in modern Turkish prose literature and the most highly skilled representative of folklore tradition in written literature– is a product of Yaşar Kemal's very powerful creative dream, imagination and artist personality. This novel is also an outstanding example of the nesting of Turkish Folk Literature, world mythology and a written literary work. In this novel, folklore is interpenetrating deeply into

* Araş. Gör., Bakû Devlet Üniversitesi Türk Filolojisi Anabilim Dalı.

plot, fiction and event's problematic. Moreover, this work is a proof of the strong influence of mythological thought to society's epic memory and to individual psychology of the characters in the novel.

Key Words: Folklore, mythology, snake, child, love, psychology.

...

Yaşar Kemal Toplumcu Gerçekçi edebiyat anlayışının önemli yazarlarından biri olmakla beraber, eserlerinin büyük bir kısmında mitler, efsaneler, folklor motifleri, halk inançları önemli yer tutar. Sanatçının 1950-1970'li yıllarında birbirinin ardısına basılan romanlarının konularının renkliliği ve canlılığı, içerik ve biçim zenginliği, onların Türk edebiyatının en çok sevilen eserleri arasında yer almasını sağlamıştır. Yaşar Kemal düzyazısının esas niteliğini, sorunların bir bütün halinde ele alınması, hayat gerçeklerinin sanatsal biçimde, estetik renklerle yansıtılması, olayların çok yönlü örgü ve kurgu çerçevesinde geliştirilmesi oluşturur.

Türkiye'de sanatını halka adanmış birçok yazar gibi, halk kitlelerinde toplumsal bilincin biçimlendirilmesinde sanatçının rolünü doğru değerlendiren yazar, söz sanatının aynı zamanda bir eleştiri işi olduğunu düşünmektedir. O, başarılı bir yapıtın yazılması için uzun araştırmalara, gözlemlere başvurmanın gerekli olduğunu bilincindedir: "Konu olarak ele alınan objektü tümüyle benimsemeden, incelemeyen, hakkında yazacağın insanların kederini, sevincini, varını, yoğunu bilmeden mükemmel bir eser oluşturmak olanaksız."¹ Yaşar Kemal bu düşüncesine tüm düzyazı sanatkârlığı boyunca sadık kalmıştır. Onun görüp bildiği, incelediği konuların, ele aldığı sorunların, kaleme aldığı insanların çoğu, usta sanatçının ünlü romanlarının (*İnce Memed*, *Teneke*, *Ölmez Otu*, *Akçasazın Ağaları*, *Ağrıdağı Efsanesi* vb.) derin içerik katını, çok yönlü örgü ve kurgulu estetik çelişkinin temelini, kişi ve tiplerinin gerçek hayattaki "prototiplerini" oluşturmaktadır.

Türkolog Asker Resulov, bir çalışmasında nesir türlerinin, özellikle de belgeli türlerin gelişiminde, Türk edebiyat haritasında hakettiği yerini almasında, bir bakıma vatandaşlık hukuku kazanmasında Yaşar Kemal'in rolünün inkâr edilemez olduğunu altını çiziyor.²

Türkiye'nin ünlü edebiyat eleştirmenlerinden Mehmet Fuat da, Yaşar Kemal'in eserlerinin "ülkeyi tanımak, millî kimliği kavramak açısından çok değerli" olduğunu vurguluyor.³

Azerbaycan'ın Türk edebiyatı uzmanlarından Kadir İsmayılov, Yaşar Kemal'in

¹ *Milliyet Sanat Dergisi*, nr. 147, (Röportaj Özel Sayısı), İstanbul, 1975, s. 14.

² Ə.A. Rəsulov, *Türk sənədli-bədii nəsr*, Bakı, "Elm", Nurlan NPM, 2004, s. 26.

³ Memet Fuat, "Dağlarda Yüreğim", *Cumhuriyet*, 7 Eylül 1994, İstanbul.

keskin toplumsal içerikli protesto romanı olarak değerlendirdiği *Teneke* adlı romanı hakkındaki “Yaşar Kemal’in Yaratıcılığında Yeni İnsan Tipleri” adlı bilimsel makalesinde bu romanın konusunun gerçek yaşamdan alındığını, yazarın şahidi olduğu ve bizzat içinde bulunduğu gerçek olaydan kaynaklandığını belirtiyor. O, yazarın “doğanın ve insanlığın dehşetli faciası” olarak adlandırdığı sıtma hastalığı ve onun en korkunç bulaştırıcısı olan sivrisineklerin baskınına uğrayan Çukurova bölgesi insanların felaketli durumunun Yaşar Kemal’in hem hikâyelerinde (“Sarı Sıcak”, “Sivrisinek”, “Bebek”), hem *İnce Memed* romanında, hem de *Çukurova Yana Yana* adlı röportaj kitabında toplanan eserlerinin birçoğunda yer aldığına dikkati çekiyor.⁴

Ünlü Türkolog Tevfik Melikli de Yaşar Kemal’in *Ölmez Otu* romanının Rusça baskısına yazdığı “Solmaz Çiçek” (“Bessmertnik”) adlı tanıtma makalesinde edibin eserlerinde tahlilini bulan gerçekliğin, hayat gerçeklerinin, yaratıcı muhayyile hesabına estetik açıdan nasıl değerlendirildiğini, yeni öz ve içerik kazanarak değişikliğe uğramasını *Çukurova Yana Yana*’da yer alan röportajlardan ve adı geçen romanından getirdiği somut örneklerle kıyaslıyor.⁵

Türkiye nesrinde mitolojik motiflerden yararlanılarak yazılan eserler Yaşar Kemal’den evvel de, sonra da olmuştur. Sait Faik’in “Alemdağda Var Bir Yılan”, “köy edebiyatı” akımının en tanınmış temsilcilerinden Fakir Baykurt’un *Yılanların Öcü* ilk akla gelen örneklerdir. Bu yapıtlarda yılan sembolik, simgesel anlam taşımaktadır. Yaşar Kemal’in *Yılanı Öldürseler* romanında yılan, mitten yazıya köprü olarak düşünülmüş, toplum yaşamındaki çeşitli ilişki ve mücadelelerin gerçekleşmesine yol açan geçit, çocuk psikolojisinin açılımına yardımcı olmak amacıyla romanın yapısına dahil edilmiştir.

Her şeyden evvel, bu roman çağdaş bir trajedidir. XX. yüzyılın ortalarında oluşan bu facianın temelinde yüzyılların mitolojik tefekkürü, halkın batıl inançları ve bu inançların çağdaş ortamda dışavurumu, köylünün tutucu töre, gelenek göreneklere, sosyal yaşam tarzı, yerleşik hayat tarzına çok geç alışan kabile aşiret kuralları yer almaktadır.

İnsanlığın mitik tefekküründe, tarihte, felsefede, sözlü ve yazılı edebiyatta “hayırsever ve zalim”, “öldürücü ve kutsal”, “tehlikeli ve zararsız”, “beyaz ve siyah”, “ölümsüz ve ölümlü” gibi yılanla ilgili mitler, efsaneler, masallar, deyimler, atasözleri oldukça boldur. Tıbbın sembolü olan yılan, aynı zamanda Hazreti Musa’nın asansından ortaya çıkan mucizenin simgesidir. Kleopatra’nın intihar etmek için seçtiği canlı mahluktur. Havva’ya yasak ağacın yemişini verip kendisinin ve Âdem’in cennetten

⁴ Q.İ. İsmayılov, “Y. Kamalın yaratıcılığında yeni insan surətləri” (“Tənəkə” romanı üzrə) // *Türk filologiyası məsələləri*. Bakı: Elm, 1971, s. 74.

⁵ Яшар Кемаль. Трава бессмертная // Песнь свободы. Восточный альманах. Выпуск 12-ый. М.: Художественная литература, 1984, с. 32-266, с. 28.

kovulmasına neden olan hayvandır ve sürünerek yaşamaya mahkum edilmekle cezalandırılması da bundandır. Yılanın yüzü yoktur. Yüzü olmayanın, yani bilinmeyenin, meçhulün kimliği de olmaz. Yılan, kabuk değişebilen yaratık olduğu için kendisini her seferinde yenilemekle de gerçek kimliğini saklayabilmektedir. Çeşitli mitlerde, esatirlerde, masallarda sık sık karşılaştığımız bu sürüngen, her defasında yeni bir yüzle ortaya çıkıyor. Kindardır, oç alandır, “kuyruğuna bastığın anda sokar”. Yavrusunu öldüreni bulup öcünü alacağına inanılır. Canı o kadar sert ve sağlamdır ki, “yıldız görmeyince ölmez”. Halk arasında bu hayvanın tabu sayılan ismi anıldığında duymasın diye “kulağına kurşun” dökülür. Manilerimizde zehirli dilin rumuzlarından: “... Dilin şahmar ilantek, ne dedim çaldı meni.”⁶ Azerbaycan edebiyatında bu mahlukun en mükemmel estetik tasviri ve anlam yükü bakımından doruğu, hiç kuşkusuz görkemli şairimiz Ramiz Rövşen’in “İlan Balası” (‘Yılan Yavrusu’) şiiridir.

Yukarda bu eserin trajedi olduğunu vurgulamıştık. Trajedi zaten eserin adında gizlidir ve çok katmanlıdır: Yılanı Öldürseler... Sahiden yılanı öldürseler ne olur? Eğer öldürülecek olan bildiğimiz “beyazı da, siyahı da lanetlenmiş” yılan ise, hiçbir şey olmaz, yani bir yılanın öldürülmesi sanat eserinde trajik düğüm yaratacak bir mesele değildir. Fakat bu eserde farklı olan şudur ki öldürülmesi istenen “yılan”, bir insandır, bir annedir, bir kadındır: Sevgisi ve oğlu uğruna ölümü göze alan, sevmediği insana zorla verildiği için haksızlığa boyun eğmek istemeyen, tek başına tüm köye, akrabalara; alt metinde ise tüm topluma ve onun kanunlarına, feodal zihniyetin hâlâ hakim olduğu bölgelerdeki aşiret yasaları karşısındaki güçsüzlüğüne isyan eden Esmе’dir. Birbirine akraba olan köy ahalisinin batıl inançlarına göre, bu “yılanın” öldürülmesiyle tüm sorunlar kendiliğinden çözülecek; ailenin, aşiretin, hısım-akrabanın “lekelenmiş namusu” temizlenecektir. Böylece öldürülen Halil’in –Esmе’nin kocasının– “yılan kılığındaki ruhu” serbest kalacak, özgürlüğüne, gerçek kimliğine kavuşacak, hak yerini bulacak ve köyün üzerindeki “yılan tehlikesi ve laneti” defedilmiş olacaktır. Romanın seriminde mütevazı bir sembol gibi görünen yılan miti burada devreye girer: Bu “yılanı”, yani Esmе’yi kim öldürecek? Karar acımasızdır: Yedi yaşındaki, kendi oğlu Hasan!

Bu trajik kurgu, estetik çözümünü toplam yüz sayfayı bile bulmayan muhteşem bir romanda bulmuştur. Ve facia, sadece Hasan’ın öz annesinin katiline dönüşmesiyle sınırlı değildir. Trajedinin derin katlarında yatan bir diğer olgu da şudur ki katil oğul, çocukken işlediği bu dehşetli cinayetin nedenlerini olayları anlattığı çok uzun bir zaman sonrasında bile hâlâ kavrayamamış olmasıdır. Trajedi başlangıçta anne oğul sevgisi, sıcaklığı üzerinde kurulan karşılıklı ilişkilerin, taraflardan birini katil etmesinin yanı sıra, bu ağır sonucu sezinleyen annenin kendi evladına duyduğu sevgisi yüzünden ölümü umursamayarak karşılamaındadır. Hasan’ı beraberinde götürerek

⁶ Dilin Şahmaran kadar büyük, ne yaptım da beni sokuyorsun?

köyden gizlice kaçmaya gayret eden Esme, bunu başaramayınca köyü tek başına terk etmesi için ona baskı yapanlara karşı koyuyor, tüm meşakatlere dayanıyor ve bunu aklının ucundan bile geçirmiyor. Acı kaderine katlanıyor, oturup ölümü bekliyor. Bu, fedakâr bir Türk annesinin evlat sevgisidir.

Romanın ana hattını oluşturan olay gerçek hayattan alınmıştır. Olaylar, 1950'li yıllarda Güneydoğu Anadolu'nun taşra köylerinden birinde cereyan eder. Ülkenin güneydoğusu Toros Dağları, Çukurova'nın uçsuz bucaksız alanları, ovayı kuzeyden saran Anavarza ve Osmaniye'nin kayalık kıyısı, eserlerinin kahramanları cesur, dayanıklı, yüce maneviyatlı insanlar olan yazarın zorlu çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği topraklardır. Bu topraklarda köylü kadının, *Yılanı Öldürseler* romanının başkişilerinden Esme'nin vahşi ve insanlık dışı trajedisi oluşmaktadır. Bu facianın dramtizmini Yaşar Kemal, kendi romanında aşiret kanunları ile yaşayan toplumla mücadele eden ve geleneksel şuurun esaretinden kurtulamayarak mahvolan Esme'nin acı kaderinin hikâyesinde açmlıyor.

Esme'nin faciası bir alın yazısı, kaza ve kaderin hükmü değil, onun mensup olduğu sosyal ortamın, siyasal-ekonomik düzenin, ahlak normalarının, sonucudur. Romanın daha ilk sayfalarında Esme'nin kocasının ölümünden sonra daha belirgin bir şekilde sezilen iç serbestliği görülüyor. Onun gururu, başkalarının iradesine boyun eğmeme arzusu, ona karşı yaşlı kayınvalidesinin ve köylülerin nefretini, düşmanlığını ve takiplerini daha da artırıyor.

Köylülerin yazılmamış yasalarına göre başkası ile evli olduğu halde onun yüzünden hapse girip firar eden Abbas'la buluşan Esme günah işlemiştir. Yaşar Kemal, Esme'nin “ihametini” onun birey olarak benlik gururunun ortaya çıkması, kimliğinin idrak edilmesi, cesur, doğru, erdemli ve ahlaki eylem şeklinde değerlendiriyor.

Yazar, insan üzerinde hakim olan insanlık dışı kanunların, derebeylik yapısının kalıntılarının, sosyal facianın kurbanı olan ve kendi oğlu tarafından katledilen annenin trajedisini ustalıkla tasvir etmiştir. Romanın ilk sayfalarında dikkat, kişilerin davranış psikolojisinin tasvirine yöneltiliyor. Yazar, ahlakî çelişkileri son derece koyu renklerle çiziyor, zorlaştırıyor. Bu çelişkileri eserde yer alan kişiler, gerçekliğin ışık tuttuğu doğrultuda çözümlenmeye, içine düştükleri trajedinin bütün boyutlarının farkında olarak, fakat yasalar değil, töreler çerçevesinde halletmeye gayret ediyorlar. Yaşar Kemal, romanın başkişilerini toplumsal çelişkilerden doğan, içinden çıkılması son derece zor, manevi sınavlardan geçiriyor. Eserde kişilerin manevi zaferi, derin bir iç mücadelenin sonucuda mümkün oluyor. Esme'nin Abbas'la görüşmeleri, Abbas'ın köy meydanında köpeklerin önüne atılmış cesedinin gömülmesi, Esme'nin oğlunu terk ederek köyden gitmesi ve bununla da kendi hayatını kurtarması baskılarına karşı direnişi, her dakika yaklaşan ölümü kahramanca beklemesi, yörenin törelerine, Müslüman bir kadının davranış normlarına uymuyor. Onun tüm bu hareketleri, düşünce-

leri, doğru mantığı kamuoyunun ortak mantığına, köylü mentalitesine aykırıdır. Bu, aslında ülke genelinde başlayan burjuva gelişimi döneminde hiçbir sosyal değişikliğe uğramayan köylü toplumun aşiret töre ve göreneklerini defetmek isteyen kahramanın kimlik arayışının gerçekleşmesi olayıdır ve *Yılanı Öldürseler* romanının ana temi de budur.

Esme'nin karakterinin ve sosyal bilincinin gelişmesini göstermek için yazar olayların tekdüze, sürekli anlatımı yoluna gitmiyor. Tanınmış Rus Türkoloğu Svetlana Uturgauri 1960-1970'li yıllar Türk nesrinin araştırılmasına ilişkin inceleme kitabında estetik ve gerçek zaman meselesine dikkat çekiyor:

Romanda iki zaman vardır: Estetik zaman anlatıcı yazara, olayların vuku bulduğu zaman ise baş kişi Hasan'a, yani Esme'nin oğluna aittir. Tasvir olunan olayları iki kişinin anlatması Hasan'ın hapiste olması ve orada anlatıcı yazarla tanışması sırasında ortaya çıkar.⁷

Olayların geçtiği dönemlerden geri dönülmekte, tekrar günümüze gelinmekte ve yeniden geçmişe bir yolculuk söz konusu olmaktadır. Uzun yıllar önce Esme'yi kaçıran zorla kendine eş yapmış Halil'in öldürülmesi vakası romanın temel kurgusudur. Böylece Halil'in, Esme'nin sevgilisi Abbas tarafından öldürülmesi olayının ardından Esme'nin kaybolması ile ilgili vakada geçmişe dönülüyor. Yazar, okura olayı sunarken bunu sadece baş kişinin şahsi trajedisini açıklarak değil, aynı zamanda bir anneyi oğlunun kurşunlarına hedef yapan toplumsal çelişkinin anlamını da tasvir ediyor.

Eserin örgü ve kurgusuna, yapısına ustaca serpiştirilmiş mitolojik inançlar, efsaneler, ağıtlar, okşamalar [bir tür mani], büyüler romanda önemli estetik değer taşıyor. Bütün bunlar ve ayrıca folklorlardan gelen motifler, romandaki olayların çözümünde, toplumsal çelişkilerin ortaya konulmasında, kişilerin psikolojik durumlarının tasvirinde, trajik vakanın münferit bir olaydan ziyade toplumsal bir olgu oluşunun okurun gözleri önüne serilmesinde rol oynuyor. Svetlana Uturgauri haklı olarak şöyle diyor:

Kahramanların yaşadığı ortamda bütün bunlar, davranış psikolojisi ve toplumsal şuurun şekillenmesinin pratik etkeni sayılıyor. Yerel tutuculuğun eserin temel çelişkinin gelişimi sürecinde müspet zemin oluşturması ve köylülerin çoğunun bu çelişki içerisine sürüklenmesi bundan kaynaklanmaktadır.⁸

Roman bu inançlardan birinin üzerinde kurulmuştur. Yerel inançlara göre öldürülenin kani kanla yıkanmalıdır, aksi halde, öteki dünya öleni kabul etmiyor, onu ruh şeklinde yeniden bu dünyaya gönderiyor. Zalim ruhların iradesi ile zor işkenceler

⁷ С.Н. Утургаури, Турецкая проза 60-70-х годов. Основные тенденции развития. М.: Наука, 1982, s. 149.

⁸ age., s. 151.

çeken ruh, çeşitli hayvanlara ve sürünen asalaklara dönüşüyor. Halil'in hayatına son veren Abbas köylüler tarafından öldürülse de Halil'in ölümünde asıl suçlunun Esmeye olduğu düşünülmektedir. “Hain Esmeye”, maktülün ruhunun ahirete serbestçe gidebilmesini sağlamak için kocasının akrabaları tarafından öldürülmelidir. Trajedinin düğüm noktası tam burada duruyor: Yukarıda da belirttiğimiz gibi öldürülen Halil'in annesi, Esmeye'yi, yani kendi gelinini bir başkasının değil, onun yedi yaşındaki öz oğlu Hasan'ın öldürmesi yönünde karar veriyor.

Mitik olaylara inanma içgüdüleri, Halil'in katilinin cezalandırılmaması halinde ortaya çıkabilecek felaketten korkarak ihtiyar kadının ve onunla hemfikir olan köy halkının hareketlerini estetik açıdan temellendiriyor. Köyde Halil'in ruhunun dağlarda dolaşması, “yağmurla yere kırmızı yılanların dökülmesi” üstüne dedikodular dolaşıyor. Halil güçlü ve gururlu hayvanlardan olan aslana, kaplana değil, mitolojide genelde nefretle karşılanan, kötülük, iftira, ihanet simgesi olan haşerelere, hayvanlara, akbabaya, solucana ve en önemlisi eserin adında sembolleştirilen yılan dönüşüyor.

Öcü alınmadığı için Halil, akrabaları tarafından aşağılanmış, ihanete uğramış, rezil edilmiş sayılıyor. Köylüler hâlâ mitik şuurun esiridir. Onlar kötü ruhların olağanüstü güçlerine ve insanların bu güce ve iradeye boyun eğdiğine inanmaktadırlar. Yazar, okurun dikkatini olayların bu sosyal ve psikolojik makamına da yönlendiriyor. Bu bağlamda Yaşar Kemal, olayların gelişmesini büyük ustalıkla izliyor ve psikolojik açıdan sağlam temele oturtuyor. Eserin başlarında Hasan, annesinin namusu uğruna bütün köyle tek başına mücadeleye kalkıyor. Fakat çocuk, annesini savunamıyor ve babaannesinin tarafına geçmek zorunda kalıyor. Köye karşı gelemeyeceğini gören Hasan, bu sefer köylülerden gizli oç almak kararına varıyor. Köylülerin başına belalar açacağını bilerek kırlangıç yuvalarını yıkıyor, tahıl tayarlarını yakıyor. Kırlangıçlar halk inancında kutsal hayvan sayıldığı için onların yuvalarını yıkmak da büyük suç sayılıyor.⁹ Çocuk aklı ile bunu anlayan Hasan'ın anlayamadığı ise, köylünün, akrabalarının kendisinin yaptığı bu olaylarla babasının yılan ve diğer hayvanların kılığında ruhu ile ilişki kurmalarıdır. Kuşkusuz bu tür bir bağlantı kurgulayan yazarın amacı net ve açıktır. Çocuk psikolojisini etkilemenin en sınanmış yollarından biridir bu: Bir yaramazlık veya haylazlık yapan çocuğu öcüyle, hortlakla, yamyamla, ejderhayla, yahut yılanla korkutmak. Küçük bir çocuğa “namus lekesi”nin ne olduğunu anlatmak, bu “lekenin temizlenmesinin” niçin sırf ona düştüğünü anlatmak zordur. Nitekim öcü alınmamış Halil'in ruhunun sonsuza kadar yılan kılığında kalacağını, dünya ve ahiretin onu kabullenmeyeceğini ve bu rezilliğin, yıllarca kara bir leke gibi bütün neslin ve köy ahalisinin üzerinde kalacağını Hasan'a izah etmeleri çok zordur.

Giderek beddualar ve lanetler yağdırarak oğulu annenin üzerine saldıran babaannesinin etkisi ve karşı konulmaz baskısı ile Hasan, vicdanının sesini boğarak

⁹ Bu arada, inançlara göre, kırlangıç kendi çatal kuyruğu için de yılanla “borçludur”.

öç alma duygusuna boyun eğiyor. Acı çektiren kabuslar, “kırmızı kırmızı yılanlar”, çeşit çeşit karabasanlar, Hasan’ın uykularını delik deşik ediyor ve o, yeniden kendine kapanıyor. Bu inatlı, zor mücadele Hasan’ın yenilgisi ile sonuçlanıyor. Esme’nin “ahlaksızlığı” üzerine çirkin dedikodular ortalıkta dolaşınca o, yenik düşüyor ve töre kişisel irade üzerinde zafer kazanıyor, oğul öz annesini öldürüyor. İşte bu trajik finalde romanın temel özü, gayesi, yazarın okura mesajı ortaya çıkıyor; Hâlâ aşiret düzeninde yaşamayı sürdüren, yeni kapitalist sosyo-politik düzene bir türlü geçişini tamamlayamayan köy ve köylü yapısının varoluşu ortamında bu tür bir trajik son kaçınılmazdır. Esme’nin ve Hasan’ın trajedisi, insanların bilincini körleştiren, yüreğini taşıtıran, kaderini sakat bırakan çarpık düzenin ve tüm bunların kurbanı olan toplumun ustaca eleştirisidir.

Son olarak eserin edebî türüne ilişkin bir hususa değinmek istiyoruz. Romanın Rusça çevirmenleri¹⁰ ve araştırmacısı¹¹ onun edebî türünden, galiba biraz da hacmine bakarak olsa gerek, uzun hikâye (Ruşçası povest) olarak bahsediyorlar. Fikrimizce *Yılanı Öldürseler*’in türü romandır. Çünkü bu eserde uzun hikâyeden farklı olarak her anlamda bir roman genişliği, klasik romana özgü insan ve toplum sorununun mükemmel estetik tasviri, tip, kişilik ve karakterlerin şekillenme süreci ve tamlığı, olayların tasvir ve anlatı dolgunluğu, estetik çelişkinin romansal kurgulanışı ve çözümü vardır.

KAYNAKLAR

- İsmayılov Q.İ. “Y. Kamalın yaratıcılığında yeni insan surətləri” (“Tənəkə” romanı üzrə) // *Türk filologiyası məsələləri*. Bakı: Elm, 1971, s. 74-91.
- Memet Fuat, “Dağlarda Yüreğim”, *Cumhuriyet.*, 7 Eylül 1994, İstanbul.
- Milliyet Sanat Dergisi*, nr. 147, (Röportaj Özel Sayısı), İstanbul, 1975.
- Rəsulov Ə.A. Türk sənədli-bədii nəsrı. Bakı, “Elm”, Nurlan NPM, 2004.
- Т. Меликова. М.: Радуга, 1983.
- Утургаури С.Н. Турецкая проза 60-70-х годов. Основные тенденции развития. М.: Наука, 1982.
- Яшар Кемаль. Избранное. Перевод с турецкого и составление А.Ибрагимова и Яшар Кемаль. Трава бессмертная // Песнь свободы. Восточный альманах. Выпуск 12-ый. М.: Художественная литература, 1984, с. 32-266.
- Yaşar Kemal. *Yılanı Öldürseler*, İstanbul, 1976.

¹⁰ Яшар Кемаль, Избранное. Перевод с турецкого и составление А.Ибрагимова и Т.Меликова. М.: Радуга, 1983.

¹¹ С.Н. Утургаури, Турецкая проза 60-70-х годов. Основные тенденции развития. М.: Наука, 1982.